

Adriana DRÓŹDŹ

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach¹

Wydział Nauk Społecznych

Instytut Nauk o Bezpieczeństwie

adrianadrozdz@onet.pl

<https://orcid.org/0000-0002-6522-99010>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2022.01.03>

PANDEMIA COVID-19 A BEZPIECZEŃSTWO FUNKCJONARIUSZY I OSADZONYCH W ZAKŁADACH KARNYCH – ZMIANY I ZAGROŻENIA

ABSTRAKT: Celem artykułu jest omówienie pojęcia bezpieczeństwa w kontekście funkcjonariuszy Służby Więziennej i osadzonych, a także dostrzeżenie i poznanie zmian, które musiały zostać wprowadzone w zakładach karnych z powodu sytuacji epidemicznej, a także opis zagrożeń bezpieczeństwa (wyżej wymienionych podmiotów) spowodowanych koronawirusem w więzieniach. Podjęcie pewnych działań mających na celu utrzymanie dotychczasowego poziomu bezpieczeństwa, zarówno funkcjonariuszom Służby Więziennej, jak i osadzonym, zostało niejako wymuszone poprzez pandemię. Artykuł ma za zadanie ukazać odpowiedzi na następujące pytania: Czy i jak pandemia wpłynęła na widzenia z najbliższymi? Czy i jakie środki potrzebne do utrzymywania higieny przez osadzonych zostały zwiększone? Czy i jak sytuacja pandemiczna wpłynęła na zatrudnienie osadzonych? Czy wystąpiły ograniczenia związane z zajęciami dydaktycznymi prowadzonymi dla osadzonych oraz jakimi utrudnieniami musieli zmierzyć się prowadzący takie praktyki? Czy więźniowie mają prawo do modlitwy? Czy więźniowie zaangażowali się w prospołeczne prace związane z pandemią? Podstawową metodą badawczą realizującą wymienione cele, jest analiza literatury oraz dostępnych materiałów źródłowych poruszających tematykę ogólnie rozumianego bezpieczeństwa, a także zagadnienia związane z bezpieczeństwem funkcjonariuszy i osadzonych w zakładach karnych, w czasach pandemii COVID-19.

SŁOWA KLUCZOWE: pandemia COVID-19, bezpieczeństwo, osadzeni, funkcjonariusze Służby Więziennej

---

THE COVID-19 PANDEMIC AND THE SAFETY OF PRISON OFFICERS AND INMATES – CHANGES AND RISKS

ABSTRACT: The aim of this article is to discuss the concept of security in the context of Prison Service officers and inmates, as well as to perceive and present the changes that had to be introduced in prisons due to the epidemic situation, and to describe the security risks (of the above-mentioned entities) caused by coronavirus in prisons. Taking certain measures to maintain the current level of security, both for Prison Service officers and inmates, was in a way forced by the pandemic. The article aims to show answers to the following questions: Has the pandemic affected the visits of loved ones and how? Have the measures needed to maintain

---

¹ Siedlce University of Natural Sciences and Humanities; Poland.

hygiene by prisoners been increased and what measures have been taken? Has the pandemic affected the employment of detainees and how? Were there any limitations related to the classes conducted for inmates and what difficulties did the practitioners have to face? Do prisoners have a right to pray? Were prisoners involved in pro-social work related to the pandemic? The basic research method to achieve the above-mentioned objectives is the analysis of the literature and available source materials on the subject of generally understood security, as well as issues related to the security of officers and inmates in prisons during the COVID-19 pandemic.

KEYWORDS: Covid-19 pandemic, safety, inmates, prison officers

WPROWADZENIE

W obecnych czasach – czasach pandemii COVID-19, szeroko rozumiane bezpieczeństwo jest niezwykle istotne. W obliczu zagrożeń wynikających z aktualnej sytuacji w Polsce i na świecie jednostki stykają się z sytuacjami bezpośrednio i pośrednio im zagrażającymi. Dotychczasowy harmonogram działań podejmowanych z dnia na dzień, w ściśle określonym planie, musiał zostać przekształcony, a nawet niekiedy radykalnie zmieniony, tak jak zmieniło się życie ludzi na całym globie z powodu pandemii koronawirusa². Wywołane z powodu epidemii zagrożenia urosły do ogromnych rozmiarów, a samo początkowe określenie „epidemia” uległo transformacji w „pandemię”³, co świadczy o skali zjawiska. Stosownym cytatem ujmującym fenomen epidemiologiczny stały się słowa L. Korzeniowskiego: „Człowiek zamiast czerpania radości ze swego życia, w tak ukształtowanym przez siebie «postępie» poznał nieoczekiwane ułomność swojej potęgi”⁴.

Osoby odizolowane od pozostałych obywateli mają zapewnione bezpieczeństwo przed możliwym zakażeniem. Ryzyko pojawia się wówczas, gdy jedna z osób znajdujących się w odizolowanej społeczności nawiąże kontakt fizyczny z osobą, która jest „na wolności”. Jeśli dojdzie do zakażenia, istnieje duże prawdopodobieństwo transferu wirusa na kolejnych członków odizolowanej społeczności.

Osadzeni i funkcjonariusze w zakładach karnych stanowią hermetyczne środowisko. Ci pierwsi odbywają karę pozbawienia wolności, mają nakaz przebywania w izolacji. Jest to jeden z elementów odkupienia ich win. Funkcjonariusze wykonując swoją pracę, również przebywają w społeczności odizolowanej, ale kontaktują się ze światem zewnętrznym. Jak wobec tego zapewnić bezpieczeństwo jednym i drugim oraz uniknąć zagrożenia, jakim jest wirus, w sytuacji wzajemnego współżycia obu tych społeczności?

---

² *The Covid-19 Pandemic*, “The New York Times”, <https://www.nytimes.com/news-event/coronavirus> (11.03.2022).

³ European Centre for Disease Prevention and Control. *Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update – 12 March 2020*, Stockholm 2020.

⁴ *Vide* L. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Kraków 2008.

BEZPIECZEŃSTWO – ROZUMIENIE POJĘCIA W LITERATURZE

Łacińskie słowo „securitas” („bezpieczeństwo”) łączy w sobie dwa człony – „sine” (bez) oraz „cura” (strach, obawa, zmartwienie). Sytuacja, w której przedmiot lub podmiot jest bezpieczny, wskazuje, iż jest to sytuacja pozbawiona wszelkich obaw, strachów i zmartwień. Ta definicja pokrywa się z określeniem bezpieczeństwa w słowniku języka polskiego, według którego „bezpieczeństwo” to „stan niezagrożenia”⁵. Odnosząc się do tłumaczeń występujących w języku angielskim, można znaleźć terminy: „security”⁶ lub „safety”⁷. Pierwsze – „security”, odnosi się do:

- działań, które są podejmowane, aby zapewnić bezpieczeństwo komuś lub czemuś,
- sytuacji, w której nie ma prawdopodobieństwa, aby coś zostało utracone,
- pewności siebie i sytuacji, w której się znajdujemy,
- czegoś cennego, co można oferować komuś.

Drugie pojęcie – „safety”, wiąże się ze stanem lub miejscem, w którym jest sposobność pocucia się bezpiecznie; do świadomości, że nie jest się w niebezpieczeństwie ani zagrożonym i nie jest się niebezpiecznym oraz do stanu bycia chronionym przed niebezpieczeństwem lub szkodą⁸. Z kolei, jak podaje słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, słowo „bezpieczeństwo” jest to „stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szansę na doskonalenie. (...) Jest to sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś co człowiek szczególnie ceni (...)”⁹. Częściowo podziela te wyjaśnienia A. Glen. Przy definiowaniu bezpieczeństwa należy pamiętać o pojęciu „zagrożenie”, które ma z nim związek. Otóż A. Glen uważa, że bezpieczeństwo można rozumieć w dwóch zakresach. W wąskim jako poczucie braku zagrożenia, oraz w szerokim jako pewność istnienia, przetrwania, tożsamości i rozwoju w aspekcie zagrożenia¹⁰. Można wysnuć wniosek, zgodnie z którym bezpieczeństwo równe jest brakowi zagrożenia, a występowanie zagrożenia jest tożsame z brakiem bezpieczeństwa. L. Korzeniowski wskazuje, że „Bezpieczeństwo jest zdolnością do kreatywnej aktywności podmiotu i oznacza stan obiektywny polegający na braku zagrożenia, odczuwany subiektywnie przez jednostki lub grupy”¹¹. Omawiając termin „bezpieczeństwo” należy dokonać podziału na bezpieczeństwo pozytywne i negatywne. Pierwsze określenie odnosi się do kształtowania pewności przetrwania, posiadania swobód rozwojowych podmiotu, drugie sformułowanie dotyczy braku zagrożeń, o których mowa

⁵ Hasło: bezpieczeństwo, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpiecze%C5%84stwo.html> (05.12.2021).

⁶ Hasło: security, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/security> (05.12.2021).

⁷ Ibidem.

⁸ Hasło: security, op. cit., (05.12.2021).

⁹ W. Łepkowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2009, s. 13.

¹⁰ A. Glen, *Podstawy poznawcze obrony powietrznej*, „Zeszyty Naukowe AON” nr 4(89) 2012, s. 44.

¹¹ L. Korzeniowski, *Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona*, s. 437 [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*. Kraków 2000, s. 437–444.

w dalszej części artykułu¹². D. Frei postrzega bezpieczeństwo poprzez podmiot na cztery sposoby, a właściwe poprzez cztery stany:

- stan braku bezpieczeństwa – duże rzeczywiste zagrożenie, postrzegane w adekwatny sposób,
- stan obsesji niebezpieczeństwa – nieduże zagrożenie, postrzegane jako duże,
- stan fałszywego bezpieczeństwa – poważne zagrożenie, postrzegane jako niewielkie,
- stan bezpieczeństwa – zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne i jego postrzeganie jest prawidłowe¹³.

Nieodłącznym elementem bezpieczeństwa jest zagrożenie. Należy ujmować omawiane bezpieczeństwo „jako zjawisko wtórne w stosunku do zjawiska zagrożenia”¹⁴. Jeżeli nie istniałyby zagrożenia, nie byłoby potrzeby, aby im sprostać. Nie może zabraknąć żadnego z komponentów ani zagrożenia, ani potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa. Podejmowanie wszelkich działań musi służyć zapobieganiu występowania zagrożeń i/lub ich ograniczaniu, bądź ich eliminowaniu, w celu zapewniania bezpieczeństwa np. podmiotowi, jakim jest państwo.

Słownik języka polskiego definiuje „zagrożenie” jako „sytuację lub stan, które komuś zagrażają lub w których ktoś czuje się zagrożony lub ktoś stwarza taką sytuację”¹⁵. Natomiast W. Fehler zauważa, iż „w intuicyjnym odbiorze, zjawisko zagrożenia stanowi przeciwieństwo fenomenu bezpieczeństwa, oznaczającym taką sytuację, w której istotne dla danego podmiotu wartości stają się trudnodostępne, doznają erozji lub wręcz są unicestwione”¹⁶. Według R. Wróblewskiego „zagrożenia to zdarzenia i procesy istniejące lub przyszłe, mające negatywny wpływ na poziom bezpieczeństwa narodowego”¹⁷. J. Piwowarski traktuje zagrożenie w kontekście danego podmiotu bezpieczeństwa jako „uświadomione lub nieuświadomione, prawdopodobieństwo poniesienia utraty (lub uszczerbku) wartości (niematerialnego lub materialnego, ważnego dla niego dobra) lub doraźnej albo trwałej utraty potencjalności tego podmiotu do szeroko pojętego rozwoju”¹⁸. Z kolei R. Zięba uważa, że zagrożeniem jest „stan psychiki lub świadomości, wywołany postrzeganiem zjawisk, które są oceniane jako niekorzystne lub niebezpieczne”¹⁹. Na podstawie przytoczonych stanowisk badawczych można określić zagrożenie jako stany, zjawiska, procesy lub sytuacje, w których należy spodziewać się negatywnego wpływu na poczucie bezpieczeństwa (podmiotu), doświadczanego w chwili wystąpienia danego stanu, zjawiska, procesu lub sytuacji, skutkującego jego brakiem. S. de Man-

¹² L. Korzeniowski, *Securitologia...*, op.cit. s.55 [w:] Nye J.S.Jr., *Problemy badań nad bezpieczeństwem*, s. 54, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 6, s. 51–64.

¹³ D. Frei, *Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977, s. 17.

¹⁴ W. Fehler, *Zagrożenie – kluczowa kategoria teorii bezpieczeństwa* [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek (red.), Bielsko-Biała 2007, s. 34, [w:] J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne*, Kraków 2017, s.29.

¹⁵ Hasło: zagrożenie, <http://sjp.pwn.pl/sjp/zagrozenie> (05.12.2021).

¹⁶ K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek (red.), *Zagrożenie – kluczowa kategoria teorii bezpieczeństwa* [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, Bielsko-Biała 2007, s. 34.

¹⁷ R. Wróblewski, *Zarządzanie kryzysowe jako element zarządzania bezpieczeństwem narodowym*, Siedlce 2013, 61, 202–206.

¹⁸ J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne*, Kraków 2017, s. 29.

¹⁹ R. Zięba, *Kategorie bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych* [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba (red.), Warszawa 1997, s. 4.

driaga określa bezpieczeństwo jako „poczucie zagrożenia ze strony niestabilnego porządku, w którym żyjemy”²⁰. Syntetyzując definicję bezpieczeństwa za R. Ziębą, „w najogólniejszym znaczeniu bezpieczeństwo można [...] określić jako pewność istnienia i przetrwania, stanu posiadania oraz funkcjonowania i rozwoju podmiotu. Pewność jest wynikiem nie tylko braku zagrożeń (ich niewystępowania lub eliminowania), ale powstaje także wskutek kreatywnej działalności danego podmiotu i jest zmienna w czasie, czyli ma naturę procesu społecznego”²¹. Jak wynika z powyższych rozważań, termin bezpieczeństwo współlistnieje z pojęciem zagrożenia. Oba sformułowania wzajemnie na siebie oddziałują.

Analiza różnorodnych definicji zaproponowanych na gruncie nauk o bezpieczeństwie umożliwia stwierdzenie, iż ze względu na m.in dynamiczny charakter bezpieczeństwa i obszerny zakres kategorii bezpieczeństwa, dziedzin i dyscyplin naukowych, nie jest możliwe wskazanie jednej zwięzłej, syntetycznej, komplementarnej definicji bezpieczeństwa²². Jak zgodnie podkreślają K. Drabik oraz S. Jarmoszko, „bezpieczeństwo stało się przedmiotem multidyscyplinarnych dociekań badawczych, których wielowymiarowość, złożoność i wielokulturowość przyczyniła się do znacznego rozproszenia wiedzy o znaczeniu i desygnatach bezpieczeństwa”²³.

SPOŁECZNOŚĆ SŁUŻBY WIĘZIENNEJ

System karny wraz z systemem penitencjarnym pełnią bardzo ważną rolę w każdym państwie, będąc głównymi narzędziami służącymi do zapewnienia przymusu postępowania zgodnie z prawem. Służba Więzienna odpowiada za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa i podlega Ministrowi Sprawiedliwości²⁴. Zadaniem Służby Więziennej jest zapewnienie ładu, porządku i ochrony obywatelom przed negatywnym wpływem jednostek zdemoralizowanych, jakimi są przestępcy, czyli ludzie, którzy z pewnych względów „obrali niewłaściwą ścieżkę życia”, niezgodną z obowiązującym prawem i wszelkimi, ogólnie przyjętymi wzorcami postępowania. Osoby te naruszyły normy moralne, obyczajowe oraz prawne. Wymienione jako ostatnie (normy prawne), są najważniejsze, oparte na przepisach prawnych, a niedostosowanie się do nich grozi sankcją ze strony instytucji państwowych²⁵. Następstwem popełnienia czynów zabronionych przez ustawę, określanych jako społecznie niebezpieczne, jest ograniczenie lub pozbawienie wolności osoby, która się tego czynu dopuściła. Człowiek ten podlega odpowiedzialności karnej przed sądem, i wówczas można określać taką jednostkę mianem prze-

²⁰ J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 16.

²¹ R. Zięba, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe” AON nr 1(86) 2012, s. 8.

²² W. Kitler, A. Skrabacz (red.), *Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa – założenia, przygotowania i użycie*, Warszawa 2004, s. 20.

²³ S. Jarmoszko, *O zainteresowaniu nauk społecznych fenomenem bezpieczeństwa*, [w:] S. Jarmoszko, C. Kalita, J. Maciejewski (red.), *Nauki społeczne wobec problemu bezpieczeństwa (wybrane zagadnienia)*, Siedlce 2016 [w:] K. Drabik (red.), *Natura bezpieczeństwa w perspektywie personalnej i strukturalnej*, Warszawa 2013.

²⁴ M. Lisiecki, *Bezpieczeństwo publiczne w ujęciu systemowym*, [w:] *Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo* (red.) J. Widacki, J. Czapska, Lublin 1998, s. 94; A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008, s. 10.

²⁵ Social Norms, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/social-norms/> (10.12.2021).

stępcy. Idąc za A. Kępińskim należałoby wspomnieć, iż „każdy jest potencjalnym mordercą, tylko jego żądza mordu ukryta jest pod powierzchnią obowiązujących norm zachowania społecznego”²⁶. Uwzględniając fakt, iż to normy prawne wraz z obowiązującymi sankcjami są decydujące w kwestiach związanych z przestrzeganiem i naruszaniem prawa, można by rzec, że ludzie powstrzymują od popełniania czynów niezgodnych z prawem normy, w szczególności prawne, gdyż ten rodzaj norm nakłada najdotkliwsze konsekwencje na jednostkę.

Zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej „Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną”²⁷. Organami Służby Więziennej są:

- Dyrektor Generalny Służby Więziennej,
- dyrektor okręgowy Służby Więziennej,
- dyrektor zakładu karnego i dyrektor aresztu śledczego,
- Rektor-Komendant uczelni Służby Więziennej,
- Komendant Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej,
- komendant ośrodka szkolenia Służby Więziennej
- komendant ośrodka doskonalenia kadr Służby Więziennej²⁸.

Z kolei jednostkami organizacyjnymi Służby Więziennej są:

- Centralny Zarząd Służby Więziennej,
- okręgowe inspektoraty Służby Więziennej,
- zakłady karne i areszty śledcze,
- uczelnia Służby Więziennej,
- Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej oraz ośrodki szkolenia Służby Więziennej i ośrodki doskonalenia kadr Służby Więziennej²⁹.

Spółeczność więzienna stworzona jest z dwóch zależnych od siebie grup. Z jednej strony, tworzy ją personel Służby Więziennej, którego elementem składowym są funkcjonariusze i pracownicy cywilni Służby Więziennej, z drugiej zaś osadzeni. Te dwie grupy różnią się od siebie głównie motywacją, z powodu której znaleźli się w zakładzie karnym. Personel Służby Więziennej z własnej, nieprzymuszonej woli, w celu zarobkowym, z kolei osadzeni z przymusu, aby odbyć karę zasądzoną przez sąd³⁰.

Każdego dnia „bipolarna populacja więzienna”³¹ musi przeciwstawić się różnorodnym trudnościom. Omawiana społeczność na co dzień ma do czynienia z czynnikami stresogennymi, środowisko więzienne jest bowiem środowiskiem sztucznym³². Negatywne bodźce muszą być eliminowane przez funkcjonariuszy, w przeciwnym razie niemożliwym okaże się prawidłowe

²⁶ A. Kępiński, *Lęk*, Kraków 1992, s. 81.

²⁷ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.], art. 1.

²⁸ Ibidem, art. 7.

²⁹ Ibidem, art. 8.

³⁰ S. Przybyliński, *Podkultura...*, op. cit. s. 171.

³¹ Ibidem, s. 171.

³² N. Malec, *O potrzebie badań penitencjarnych*, „Studia Prawnicze i Administracyjne”, Nr 1(2) 2011, s. 175.

wykonywanie obowiązków, a założony cel nie zostanie osiągnięty. W konsekwencji realnie jest doprowadzenie do sytuacji stwarzającej zagrożenie bezpieczeństwa jednej lub obu grup. Jak twierdzi Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, płk Andrzej Leńczuk, „odbywanie kary może wpływać na obniżenie odporności organizmu, z uwagi na fakt podwyższonego poziomu stresu, jakiemu podlegają skazani podczas pobytu w zakładzie karnym, przejawiane zachowania ryzykowne oraz zmniejszoną aktywność fizyczną. Osoby te wydają się bardziej podatne na wystąpienie cięższych objawów choroby w przypadku zakażenia”³³. Funkcjonariusz więzienny stykający się z osadzonymi powinien oddziaływać na osadzonych, w sposób pozytywny swoim własnym przykładem³⁴, niezależnie od sytuacji, w której się znajduje. Nieraz jest to ogromne wyzwanie, lecz praca w jednostkach penitencjarnych nie należy do zadań łatwych. Jest to zajęcie niezwykle wymagające i niebezpieczne ze względu na swoją specyfikę i środowisko, z którym się współpracuje.

RZECZYWISTOŚĆ PENITENCJARNA A EPIDEMIA KORONAWIRUSA

Nagle pojawienie się epidemii wywołało szok³⁵ i przerażenie wśród ludzi³⁶. Nowe realia zmuszają ludzi do przewartościowania dotychczasowego życia. Człowiek najbardziej obawia się tego, co jest mu obce. „Najbardziej boi się nieznanego. Strach, kiedy już zna się jego przyczynę, traci swoją moc. Zło potrafi na długo sparaliżować myśli i czyny. Z początku szepce ostrzeżenia, ale wkrótce potem przeradza się w ciężar, którego nie sposób się pozbyć”³⁷. Z początkiem epidemii wprowadzano stopniowe obostrzenia. Z czasem sytuacja diametralnie uległa zmianom. Zestawiając ze sobą dane statystyczne zachorowań i zgonów spowodowanych COVID-19 wszystkich miesięcy bieżącego i ubiegłego roku, można dopatrzyć się pewnych różnic. Można by przypuszczać, że jeśli zachorowań i odmian wirusa jest coraz więcej, ludzie powinni się go obawiać bardziej niż na początku. Otóż nic bardziej mylnego. Ludzie „przyzwyczaili się” do panującej sytuacji i „nowej rzeczywistości”.

Agencja rządu federalnego Stanów Zjednoczonych w artykule pt. *Jak chronić siebie i innych?* podaje wskazówki służące ochronie przed wirusem³⁸. Według zaleceń Głównego Inspektoratu Sanitarnego, które mają na celu działania przeciwepidemiczne i zapobiegawcze, aby ograniczyć rozprzestrzenianie się wirusa określanego jako COVID-19, SARS-CoV-2 czy też koronawirus, zalecany jest „dystans społeczny”, „dezynfekcja” oraz „maseczka”. Odn-

³³ A. Leńczuk, *Odpowiedź w sprawie widzeń z dziećmi*, 2020, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowiedz%20DGSW%20ws%20widze%20C5%84%20z%20dzie%20C4%87mi,%2006.08.2020.pdf> (11.12.2021).

³⁴ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.], art. 27.

³⁵ N. Dev, K. Govind, *Is Covid-19 an Exogenous Shock?* 2022, <https://www.epw.in/engage/article/covid-19-exogenous-shock> (11.03.2022)

³⁶ G. Mertens, L. Gerritsen, S. Duijndam, E. Saleminck, & I. M. Engelhard, *Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March 2020*, „Journal of Anxiety Disorders” (11.03.2022).

³⁷ A. Reed, *Ostatnie pożegnanie*, 2007, <https://lubimyczytac.pl/cytat/81445> <https://lubimyczytac.pl/cytat/81445> (11.12.2021).

³⁸ Centers for Disease Control and Prevention, *How to Protect Yourself & Others*, 2019, <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/prevention.html> (11.03.2022).

sząc się do pierwszej wytycznej, w przypadku zakładów karnych jest to niemalże wykluczone. Od lat problemem w więzieniach jest przeludnienie³⁹. Skazani odbywają kary w celach kilku lub kilkunastoosobowych. Według obowiązujących przepisów metraż przypadający na jednego osadzonego powinien wynosić minimum 3 metry kwadratowe⁴⁰. Nadmierne zagęszczenie utrudnia przestrzeganie przepisów oraz zachowanie dystansu społecznego i sprzyja rozprzestrzenianiu się wirusa⁴¹. Jeśli zaś chodzi o dezynfekcję, preparaty ze stężeniem alkoholu na poziomie 60–80%, które są zalecane do odkażania rąk, ze względu na osadzonych cierpiących na chorobę alkoholową, nie mogą zostać przekazane do cel mieszkalnych⁴². Zastniała pewna obawa, iż więzienia staną się „szalką Petriego”, która będzie napędzać rozwój wirusa⁴³. Jednostki penitencjarne to specyficzne miejsca, hermetyczne środowisko i „drugi świat”. W zakładach karnych życie toczy się zgodnie ze ściśle określonym porządkiem wewnętrznym i regulaminem danej jednostki. Istnieje wysokie prawdopodobieństwo, iż każde zachowanie, działanie odbiegające od codziennej rutyny, przypuszczalnie wprowadzi chaos wśród więźniów. Za opanowanie trudnej sytuacji będzie odpowiedzialny personel Służby Więziennej. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich – dr Hanna Machińska, wyraziła obawy, iż izolacja skazanych pociągnie za sobą poważne konsekwencje, jak np. bunt wśród osadzonych. Między innymi z tego względu Rzecznik Praw Obywatelskich nawoływał, aby każdorazowe wdrażanie obostrzeń odbywało się w sposób stopniowy. Ponadto, aby zachować równowagę, apelował o ponadprogramowe przywileje dla osadzonych, jak np. dodatkowa kąpiel w tygodniu, ciepła woda przez cały dzień lub telefoniczny/zdalny kontakt z rodziną⁴⁴.

ZMIANY W FUNKCJONOWANIU ZAKŁADÓW KARNYCH

Według zaleceń Głównego Inspektoratu Sanitarnego, aby zapobiec transmisji wirusa w środowisku jednostek penitencjarnych, a w szczególności zakładów karnych, wprowadzono szereg zmian. Wstrzymano nauczanie w Centrach Kształcenia Ustawicznego, uczniowie

³⁹ Z. Vincent, *U.N.O.D.C.: Global Prison Overcrowding On Record High 2021*, <https://theowp.org/u-n-o-d-c-global-prison-overcrowding-on-record-high/> (11.03.2022).

⁴⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks karny wykonawczy [Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557], art. 110, § 2.

⁴¹ *Prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention*, World Health Organization. 2021, <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention> (11.03.2022).

⁴² Wytyczne WHO dotyczące higieny rąk w opiece zdrowotnej – podsumowanie, s. 30 [w:] Larson EL et al. *Effect of antibacterial home cleaning and handwashing products on infectious disease symptoms: a randomized, double-blind trial*. *Annals of Internal Medicine*, 2004, 140:321-329, Price PB. Ethyl alcohol as a germicide. *Archives of Surgery*, 1939, s. 38, 528-542.

⁴³ C. Heard, *Locke in and locked down – Prison life in a pandemic evidence from ten countries*, World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research, London 2021.

⁴⁴ P. Rojek-Socha Patrycja, *Więzienia w czasie epidemii – problem z testami, zakazami, brakiem informacji*, 2020, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sytuacja-w-polskich-wiezieniach-w-czasie-koronawirusa,499532.html> (12.12.2021).

otrzymują zadania i materiały przygotowane przez nauczycieli do cel mieszkalnych⁴⁵. Dodatkowo nie są realizowane zajęcia grupowe. Zawieszono również odprawianie nabożeństw i udzielanie posług religijnych⁴⁶. Osadzonym odebrano możliwość odbywania widzeń, ograniczono ich pracę wykonywaną na zewnątrz jednostek penitencjarnych⁴⁷, kierując tych więźniów do szycia maseczek, których zabrakło w trakcie epidemii. Osadzeni wzięli udział w programie „Resort Sprawiedliwości Pomaga”, w ramach którego szyli nie tylko maseczki, ale także fartuchy i kombinezony. Największe przywięziennne zakłady pracy takie jak IGB Mazovia, AGOT Łódź, SETAR Siedlce, RAKON Racibórz, PPO Strzelce Opolskie, PPO Sieradz obecnie zatrudniają dodatkowych więźniów, aby produkowali przyłbice, odzież ochroną i płyny dezynfekujące. Pomoc skierowana jest do szpitali, hospicjów, placówek medycznych, Domów Pomocy Społecznej, Domów Dziecka oraz wedle potrzeby dla służb mundurowych⁴⁸. W celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się wirusa każda jednostka penitencyjna została wyposażona w zapas wirusobójczych płynów dezynfekcyjnych, środków higienicznych i medycznych, w tym maseczek ochronnych, kombinezonów i rękawic⁴⁹. Co więcej, kilkakrotnie w ciągu dnia następuje odkażanie miejsc i przedmiotów wspólnych, używanych przez osadzonych, takich jak: klamki, poręcze, kraty i drzwi, ponadto cele są dezynfekowane za pomocą zamgławiaczy⁵⁰. Wobec wszystkich osób, które mają zamiar wejść na teren jednostki penitencyjnej istnieje obowiązek pomiaru temperatury ciała. Jeżeli nastąpi odmowa poddania się pomiarowi lub temperatura wynosi powyżej 38 stopni, osoba ta nie zostaje wpuszczona na teren jednostki⁵¹.

Nowo przyjmowanych więźniów poddaje się czternastodniowej kwarantannie. Testy na obecność koronawirusa są opłacane z funduszy Służby Więziennej. W sytuacji, gdy zaistnieje przymus przyjęcia osadzonego ze zdiagnozowanym SARS-COV2, jest on bezzwłocznie przemieszczany do izolatorium więziennego. Gdy funkcjonariusz lub pracownik Służby Więziennej otrzyma pozytywny wynik na obecność koronawirusa, zostaje on skierowany do odbycia izolacji domowej, a powrót do pracy następuje wyłącznie po uzyskaniu negatywnego wyniku na obecność COVID-19⁵².

---

⁴⁵ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Koronawirus. MS: jak w więzieniach przeciw-działa się epidemii*, 2020, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-ms-o-dzialaniach-w-wiezieniach-dla-przeciwdzialania-epidemii> (12.12.2021).

⁴⁶ Helsińska Fundacja Praw Człowieka 2020, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/04/wi%C4%99zienia2.pdf> (12.12.2021).

⁴⁷ P. Cizak, *Koronawirus za murami więzień. Zakaz widzeń i posług religijnych*, 2020, <https://www.money.pl/gospodarka/koronawirus-za-murami-wiezien-zakaz-widzen-i-poslug-religijnych-6572391595678624a.html> (12.12.2021).

⁴⁸ Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości, *Akcja „Resort Sprawiedliwości Pomaga”!*, 2020, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/akcja-resort-sprawiedliwosci-pomaga-miliony-maseczek-i-inne-srodki-do-walki-z-koronawirusem> (12.12.2021).

⁴⁹ M. Chłopaś, *Grypsują, że kaszlą. Oficjalnie koronawirus w więzieniach to nie problem*, 2020, <https://www.newsweek.pl/polska/spoleczenstwo/koronawirus-w-wiezieniu-jak-z-epidemia-radza-sobie-w-wiezieniach/yeyn0db> (12.12.2021).

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Koronawirus...*, op. cit., (12.12.2021).

⁵² P. Cizak, op. cit., (12.12.2021).

Służba Więzienna zorganizowała izolatoria dla osadzonych, u których stwierdzono pozytywny wynik na COVID-19. Zgodnie z komunikatem wydanym przez ppłk Elżbietę Krakowską, sprawującą obowiązki rzeczniczki Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, izolatoria stworzono dla pacjentów skąpoobjawowych, niewymagających hospitalizacji w szpitalu⁵³. Natomiast w sytuacji, w której więzień zostanie skierowany do hospitalizacji, umieszczany zostaje w osobnym budynku i ma kontakt wyłącznie z personelem medycznym. Z kolei, jeżeli u osadzonego nastąpi pogorszenie stanu zdrowia i wystąpią ciężkie symptomy chorobowe, jak np. duszności, następuje konwój osadzonego do szpitala poza więzieniem⁵⁴. Sąd penitencjarny, na wniosek dyrektora danego zakładu karnego, a po zatwierdzeniu przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, może wyrazić zgodę, aby w szczególnych i zasadnych przypadkach osadzony mógł otrzymać zwolnienie na przerwę w karze lub odbywać ją w systemie dozoru elektronicznego. Każdorazowo ostateczna decyzja należy do sądu. „W przypadku przypuszczenia, że skazany w czasie pobytu poza zakładem karnym nie będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności popełni przestępstwo, lub nie będzie stosował się do wytycznych, poleceń lub decyzji właściwych organów związanych z przeciwdziałaniem COVID-19 lub leczeniem zarażenia wirusem SARS-CoV-2”⁵⁵, powyższy przepis/przywilej nie obowiązuje. Przerwy w odbywaniu kary „nie stosuje się jednak do sprawców przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą karę 3 lat pozbawienia wolności, sprawców przestępstw nieumyślnych skazanych na karę przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności, jak również sprawców skazanych w warunkach określonych w art. 64 § 1 i 2 lub art. 65 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeksu karnego. Dbając o bezpieczeństwo kadry penitencjarnej i osadzonych, wprowadzono nowe przepisy, które dały sposobność przeprowadzania posiedzeń sądu penitencjarnego w formie wideokonferencji. Dzięki takiemu rozwiązaniu możliwym jest, utrzymanie ciągłości orzekania w sprawach penitencjarnych. Korzyść poboczną stanowi oszczędność finansowa przeznaczana, dotychczas, na konwoje i przejazdy sędziów penitencjarnych”⁵⁶. Według danych podanych przez Patrycję Rojek-Sochę, do dnia 31 stycznia 2021 r., o czym informuje Helsińska Fundacja Praw Człowieka, od początku pandemii liczba osób pozbawionych wolności zmalała o 7500 osób, dzięki zastosowaniu środków alternatywnych.

Nawiązując do ponadprogramowych przywilejów, które według ww. powinny zostać wprowadzone, aby zrekompensować osadzonym ograniczenia, które według Rzecznika Praw Obywatelskich zostały wdrożone z powodu sytuacji epidemiologicznej, warto przytoczyć słowa wiceministra sprawiedliwości Michała Wójcika, który 1 kwietnia 2021 roku w odpo-

⁵³ M. Chłopaś, op. cit., (12.12.2021).

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych [Dz.U.2021.2095 t.j.], art. 14c.

⁵⁶ Ibidem, art. 14f.

wiedzi na wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich⁵⁷ zapewniał, iż proporcjonalnie do predyspozycji skazanym zwiększono dostęp do bieżącej, ciepłej wody oraz wprowadzono większą liczbę kąpielni. Dodatkowo czas rozmów telefonicznych uległ wydłużeniu, a ich częstotliwość wzrosła. Ponadto zwiększono możliwości skorzystania z komunikatora internetowego poprzez stworzenie nowych stanowisk i wydłużono czas dostępu do korzystania z energii elektrycznej w celach mieszkalnych. Odnosząc się do zajęć kulturalno-oświatowych, wydłużono godziny pracy radiowęzła oraz zwiększono liczbę książek możliwych do wypożyczenia⁵⁸.

STOSUNEK OSADZONYCH DO WPROWADZONYCH ZMIAN

Z posiedzenia Komisji Ekspertów Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur wyniknęło, iż osadzeni mają utrudniony kontakt ze swoimi adwokatami. Obrońca, by móc spotkać się ze swoim klientem, zmuszony jest do przedstawienia zaświadczenia jednostce penitencjarnej o swoim stanie zdrowia. Dyrektor Zespołu do Spraw Wykonywania Kar w Biurze RPO dr Ewa Dawidziuk uważa, że „systematycznie do Biura wpływają skargi osadzonych, bądź ich rodzin w przedmiocie problemów dotyczących koronawirusa. Dotyczą one m.in. obaw przed zarażeniem, stosowanych zasad sanitarnych, wstrzymanych widzeń lub częstotliwości rozmów przez Skype, jakie zostały umożliwione na szerszą skalę niż dotychczas, w zamian za standardowe widzenia. Rozmowy przez Skype nie obejmują jednak w praktyce osób tymczasowo aresztowanych, w związku z czym RPO skierował w tej materii dwa wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości”⁵⁹. Rzecznik Praw Obywatelskich twierdzi, że otrzymał sporą ilość skarg od osób pozbawionych wolności, w odniesieniu do wstrzymania widzeń z dziećmi i ograniczenia widzeń z rodziną. Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Andrzej Leńczuk stwierdził, iż ze względu na ryzyko zarażenia się dzieci przywrócenie ich odwiedzin jest niemożliwe. „Ograniczenie widzeń z dziećmi jest przejawem szczególnej troski Służby Więziennej o zdrowie dzieci osadzonych i zapewnienie im bezpieczeństwa epidemicznego. Emocjonalny charakter widzeń, w których uczestniczą dzieci, brak możliwości korzystania z kąpek zabaw zlokalizowanych w salach widzeń, zamknięte kantyny oraz konieczność wyposażenia wszystkich osób w indywidualne środki ochrony osobistej zakrywającej usta i nos mogą spowodować, że dziecko będzie doświadczać wielu przykrych stanów emocjonalnych związanych z pobytem w jednostce penitencjarnej i nie będzie stosować się do obowiązujących zaleceń, np. związanych z koniecznością przestrzegania dystansu społecznego”⁶⁰.

Z dniem 14 czerwca 2021 roku planowane jest przywrócenie widzeń z dziećmi z zachowaniem reżimu sanitarnego. W oparciu o artykuł 247 Kodeksu Karnego wykonawczego dodatkowo będą obowiązywały poniższe uregulowania:

⁵⁷ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Koronawirus...*, op. cit., (12.12.2021).

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ M. Chłopaś, op. cit., (12.12.2021).

⁶⁰ A. Jędrzejczyk, *Koronawirus. Więziennicy: widzenia osadzonych z dziećmi zbyt niebezpieczne*, 2020. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-widzenia-osadzonych-z-dziecmi-zbyt-niebezpieczne-dgsw> (15.12.2021).

- w widzeniu uczestniczyć będą mogły maksymalnie dwie osoby pełnoletnie lub osoba pełnoletnia z dzieckiem,
- widzenie będzie się odbywało wyłącznie w ustalonych wcześniej godzinach,
- czas widzenia nie będzie mógł przekroczyć jednej godziny,
- osoby udające się na widzenie zobowiązane są posiadać maseczkę do zakrywania ust i nosa,
- wejście na teren jednostki będzie odbywało się po spełnieniu formalnych wymogów obowiązujących przed wprowadzeniem stanu epidemii na terenie Polski⁶¹.

W komunikacie z dnia 24 lipca 2020 r. można przeczytać, że w widzeniu będzie mogła uczestniczyć tylko jedna osoba dorosła należąca do rodziny osadzonego, w związku z czym widzenie z dzieckiem jest niemożliwe. Tylko niektóre jednostki penitencjarne zaznaczają, że za zgodą dyrektora w indywidualnych przypadkach będzie możliwe odbycie widzenia z inną osobą⁶².

Według serwisu „Polityka” i wpisu pt. *Dziwne oazy zdrowia, czyli wirus w polskich więzieniach* z dnia 23 maja 2020 roku Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymał skargi od więźniów, którzy zaznaczają, iż:

- „Nie ma możliwości utrzymania higieny: nie zwiększono przydziału mydła (kostka na miesiąc) i proszku do prania, ograniczony jest dostęp do ciepłej wody w celach;
- Zagęszczenie w celach i podczas spacerów, w stołówce, kantine, łaźni. Zalecany odwiedzającym półtorametrowy dystans jest niewykonalny;
- Nie dezynfekuje się miejsc wspólnego przebywania, klamek, a nawet słuchawek ogólnodostępnych telefonów;
- Funkcjonariusze Służby Więziennej nie noszą maseczek nawet przy dokonywaniu kontroli osobistej skazanych;
- Osadzonym bez powodu zmienia się cele;
- Wbrew zapewnieniom ministerstwa transportu do innych jednostek nie są rzadkością. Jeden z więźniów napisał do RPO, że dostał 60 dni aresztu i po dwóch tygodniach przewieziono go do innej placówki oddalonej o 100 km. Jechał z innymi osadzonymi: bez maseczek, rękawiczek i środków dezynfekujących;
- Utrudniony jest kontakt z wychowawcami, dyrektorem, psychologiem, psychiatrą, co wzmaga napięcie i powoduje lęk;
- Utrudniony jest dostęp do ochrony zdrowia, odwoływane są wizyty u psychiatry, nierealizowane badania specjalistyczne i zabiegi. W jednej ze skarg więźniów opisał, że sam musiał sobie zdjąć szwy pooperacyjne. Osadzeni, którzy mieli objawy mogące wskazywać na zakażenie koronawirusem, pisali, że nie otrzymali oczekiwanej pomocy. Nie wykonano im testów;

⁶¹ *Wznowienie widzeń z dziećmi w zakładach karnych i aresztach śledczych*, Zespół prasowy CZSW 2021, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-wznowienie-widzen-w-zakladach-karnych-i-aresztach-sledczych> (12.12.2021).

⁶² Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Koronawirus. MS: jak w więzieniach przeciwdziała się epidemii*, 2020, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20do%20S%C5%82u%C5%BCby%20Wi%C4%99ziennej%20ws.%20wznowienia%20widze%C5%84,%2029.07.2020.pdf> (12.12.2021) <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/SW%20o%20widzeniach%20z%20osadzonymi,%2017.09.2020.pdf> (12.12.2021).

- Wstrzymano widzenia i nie można korzystać z prawa do rozmów telefonicznych czy internetowych z powodu małej dostępności sprzętu;
- Posiedzenia sądów penitencjarnych są odwoływane, więc nie rozpatruje się wniosków o przerwy w odbywaniu kary, zwolnienia warunkowe i odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego;
- Ograniczone jest prawo do obrony z powodu utrudnień w kontakcie z adwokatami;
- Niektórych więźniów spotkały represje za dopominanie się antykoronawirusowej profilaktyki. Jeden z nich skrytykował wydawanie leków bez rękawiczek i chciał wiedzieć, czy są w więzieniu osoby zakażone. Przetransportowano go do innego więzienia. W areszcie na warszawskiej Białołęce więźniów, którzy domagali się większego dostępu do ciepłej wody, także przewieziono w inne miejsce⁶³.

Służba Więzienna chętnie angażuje się w liczne działania prospołeczne⁶⁴ zmierzające do niesienia pomocy potrzebującym⁶⁵. Wśród nich można wymienić akcje mające na celu sprzątanie okolic, jak np. „Sprzątanie Świata”⁶⁶ lub program „EKO-biotyk” służący edukacji ekologicznej osadzonych i zaangażowanie skazanych w działania nienaruszające równowagi ekologicznej, sprzyjającej faunie i florze⁶⁷. Funkcjonariusze Służby Więziennej ochoczo niosą pomoc w ramach różnorodnych akcji. Jedną z nich jest „ONKO – Mikołaje”⁶⁸ czy też kampania „Kiedy ostatnio zrobiłeś coś dobrego?” skupiona na przekazywaniu 1% podatku na rzecz Hospicjum Miłosierdzia Bożego w Gliwicach i zbieranie darów dla pensjonariuszy⁶⁹. Tego typu działania Służby Więziennej kształtują postawy pożądane prospołeczne i społecznie niezwykle istotne w procesie resocjalizacji skazanych. Ze względu na ryzyko rozprzestrzeniania się wirusa aktywności te musiały zostać zredukowane do minimum. Studenci uczelni wyższych w ramach odbywania praktyk studenckich mają możliwość odbywania ich w jednostkach penitencjarnych. Pandemia wymusiła na personelu Służby Więziennej przeniesienie dotychczasowego realnego świata w rzeczywistość wirtualną. Na przykład, personel więzienny Zakładu Karnego w Rawiczu zrealizował zajęcia zdalne dla członków Koła Naukowego Penitencjarystyki „Ex Lege” Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama

⁶³ E. Siedlecka, *Dziwne oazy zdrowia, czyli wirus w polskich więzieniach*, 2020, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1957646,1,dziwne-oazy-zdrowia-czyli-wirus-w-polskich-wiezieniach.read> (12.12.2021).

⁶⁴ Służba Więzienna, *Służba więzienna pomaga*, 2020, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarzadz-sluzby-wieziennej-sluzba-wiezienna-pomaga> (11.03.2022).

⁶⁵ A. Penkin, *Spolecznie potrzebni*, 2021, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-warszawie-sluzewcu-bal-karnawalowy> (11.03.2022).

⁶⁶ A. Szultka, *Nie ma śmieci – są surowce*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-gdanskuprzerobce-nie-ma-smieci-sa-surowce> (11.03.2022).

⁶⁷ T. Starzykiewicz, *Pomimo pandemii aktywnie dla Ziemi!* 2021, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-trzebini-pomimo-pandemii-aktywnie-dla-ziemi> (11.03.2022).

⁶⁸ J. Sejdowska-Szrajber Justyna, *Po(MOC) nie ma granic*, 2020, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-bydgoszczy-pomoc-nie-ma-granic> (11.03.2022).

⁶⁹ Służba Więzienna, *Kiedy ostatnio zrobiłeś coś dobrego?*, 2020, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-gliwice-kiedy-ostatnio-zrobiles-cos-dobrego> (11.03.2022).

Mickiewicza w Poznaniu⁷⁰. Studenci Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyli swoje praktyki także zdalnie⁷¹. Tryb online powyższych aktywności miał za zadanie nie narażać ich uczestników na możliwość transmisji wirusa. W rzeczywistości ryzyko zachorowania nie odnosiło się tylko do studentów oraz kadry penitencjarnej, ale również do osób, które mają z nimi bliski kontakt. W przypadku studentów ich rodzin, wykładowców, a w odniesieniu do personelu Służby Więziennej głównie ich rodzin i osadzonych.

WNIOSKI

Ogólnoświatową normą obecną w życiu obywateli nieinkarcerowanych i inkarcerowanych stało się przestrzeganie zasad zmierzających do ograniczenia rozprzestrzeniania się wirusa. Są to zasady odnoszące się m.in. do dezynfekcji rąk, zakładania maseczek i rękawiczek ochronnych, a także pomiaru temperatury ciała i stosowania dystansu społecznego. W jednostkach penitencjarnych mają miejsce komplikacje z przestrzeganiem wyżej wymienionych wytycznych. Służba Więzienna dołożyła starań, aby ograniczyć transmisję wirusa. Więzienia i areszty śledcze zostały wyposażone w zapas wirusobójczych płynów dezynfekcyjnych, środków higienicznych i medycznych, w tym maseczek ochronnych, kombinezonów i rękawic. W zakładach karnych, w których od lat występuje problem przeludnienia, nadzwyczaj trudnym zadaniem jest zachowanie dystansu społecznego. Postanowiono, że obszary zakładów karnych i ich elementy, przeznaczone do wspólnego użytku (klamki, poręcze, kraty i drzwi), są regularnie odkażane, a cele mieszkalne są dezynfekowane za pomocą zamglawiaczy. Wśród działań zmierzających do zapobiegania zarażeniu się osadzonych i pracowników jednostek penitencjarnych można wymienić zakaz widzeń z bliskimi i zawieszenie odprawiania nabożeństw wraz z udzielaniem posług religijnych. Dodatkowo w Centrach Kształcenia Ustawicznego wstrzymano zajęcia dydaktyczne i grupowe, a uczniowie przyswajają wiedzę za pomocą materiałów edukacyjnych dostarczanych do cel mieszkalnych. Osadzonym, zatrudnionym w zakładach pracy, znajdujących się poza terenem jednostki penitencjarnej, ograniczono możliwość pracy. Więźniowie ci wzięli udział w programie „Resort Sprawiedliwości Pomaga”, w ramach którego szyli maseczki, fartuchy i kombinezony.

Ze względu na specyficzny charakter zakładów karnych i aresztów śledczych skomplikowane jest pozyskanie danych, przedstawiających realia więziennej rzeczywistości w trakcie trwania pandemii Covid-19. Z rozważań przedstawionych w artykule wynika, że brakuje zbieżności pomiędzy stanowiskiem osadzonych, funkcjonariuszy i Ministra Sprawiedliwości. Zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej „Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę or-

⁷⁰ T. Michał, E. Szulc, *Współpraca z uczelnią w dobie pandemii*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-rawiczu-wspolpraca-z-uczelnia-w-dobie-pandemii> (12.12.2021).

⁷¹ J. Nurkiewicz Jarosław, *Praktyki studenckie on-line cz. II*, 2020, <https://www.sw.gov.pl/galeria/praktyki-studenckie-on-line-cz-ii> (12.12.2021).

ganizacyjną”⁷². Wobec tego na tej formacji spoczywa niejako obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa – w pierwszej kolejności obywatelom kraju, dalej osadzonemu oraz funkcjonariuszom i pracownikom Służby Więziennej, nie tylko w trakcie trwania pandemii COVID-19, ale również przed jej wybuchem i po jej zakończeniu. Należy mieć na względzie, że każdy człowiek ma prawo do stanowienia o sobie samym, a jego wszelkie działania powinny być zależne od niego samego. W przypadku osadzonych sytuacja jest nieco odmienna. Więźniowie są skazani na odbywanie kary, ale także na opiekę państwa i formacji odpowiedzialnych za ich bezpieczeństwo. Osadzeni są w obecnej sytuacji bezbronni wobec prawa. Muszą oczekiwać na decyzje odgórne i się podporządkowywać im. Sytuacja epidemiczna wyłącznie wzmacnia wszelkie trudności. Jest to proces uciążliwy szczególnie dla psychiki, który potęguje sytuacje kryzysowe i sprzyja występowaniu zagrożeń wśród jednostek.

BIBLIOGRAFIA

- Bicchieri Cristina, Ryan Muldoon, Alessandro Sontuoso. 2018. 20 Social Norms. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/social-norms/>.
- Biuletyn Informacji Publicznej RPO. 2020. Koronawirus. MS: jak w więzieniach przeciwdziała się epidemii. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20do%20S%C5%82u%C5%BCby%20Wi%C4%99ziennej%20ws.%20%20wznowienia%20widze%C5%84,%2029.07.2020.pdf>.
- Biuletyn Informacji Publicznej RPO. 2020. Koronawirus. MS: jak w więzieniach przeciwdziała się epidemii. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-ms-o-dzialaniach-w-wiezieniach-dla-przeciwdzialania-epidemii>.
- Biuletyn Informacji Publicznej RPO. 2020. Koronawirus. MS: jak w więzieniach przeciwdziała się epidemii. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/SW%20o%20widzeniach%20z%20osadzonymi,%2017.09.2020.pdf>.
- Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości. 2020. Akcja „Resort Sprawiedliwości Pomaga”! <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/akcja-resort-sprawiedliwosci-pomaga-miliony-maseczek-i-inne-srodki-do-walki-z-koronawirusem>.
- Centers for Disease Control and Prevention. 2019. How to Protect Yourself & Others. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/prevention.html>.
- Chłopaś Michał. 2020. Grypsują, że kaszlą. Oficjalnie koronawirus w więzieniach to nie problem. <https://www.newsweek.pl/polska/spoleczenstwo/koronawirus-w-wiezieniu-jak-z-epidemia-radza-sobie-w-wiezieniach/yeyn0db>.
- Cizak Patryk. 2020. Koronawirus za murami więzień. Zakaz widzeń i posług religijnych. <https://www.money.pl/gospodarka/koronawirus-za-murami-wiezien-zakaz-widzen-i-poslug-religijnych-6572391595678624a.html>.
- Dev Nathan, Govind Kelkar. 2022. Is Covid-19 an Exogenous Shock? <https://www.epw.in/engage/article/covid-19-exogenous-shock>.

⁷² Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.], art.1.

- Dictionary Cambridge. 2021. Hasło: security.
<http://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/security>.
- Doroszewski Witold. Słownik Języka Polskiego. 2021. Hasło: zagrożenie.
<http://sjp.pwn.pl/sjp/zagrozenie>.
- Fehler Włodzimierz. 2007. Zagrożenie – kluczowa kategoria teorii bezpieczeństwa. W Kuba Jałoszyński, Bernard Wiśniewski, Tadeusz Wojtuszek (red.). 2007. Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Administracji. W Juliusz Piwowarski. 2017. Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne. Kraków: Difin.
- Frei Daniel. 1977. Grundfragen der Weltpolitik/ Stuttgart: Kohlhammer.
- Glen Andrzej. 2012. „Podstawy poznawcze obrony powietrznej.” Zeszyty Naukowe AON 4(89): 43-83.
- Heard Catherine. 2021. Locked In and Locked Down – Prison Life In a Pandemic Evidence From Ten Countries, World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research, London: Birkbeck.
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka. 2020. <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/04/wi%C4%99zienia2.pdf>.
- Jarmoszko Stanisław, Cezary Kalita, Jan Maciejewski (red.). 2016. Nauki społeczne wobec problemu bezpieczeństwa (wybrane zagadnienia), O zainteresowaniu nauk społecznych fenomenem bezpieczeństwa. (Jarmoszko Stanisław). W Krzysztof Drabik (red.). 2013. Natura bezpieczeństwa w perspektywie personalnej i strukturalnej, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Jędrzejczyk Agnieszka. 2020. Koronawirus. Więziennicy: widzenia osadzonych z dziećmi zbyt niebezpieczne. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-widzenia-osadzonych-z-dziecmi-zbyt-niebezpieczne-dgsw>
- Kępiński Antoni. 1992. Lęk. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Kitler Waldemar, Aleksandra Skrabacz (red.). 2003. Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa – założenia, przygotowania i użycie. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Korzeniowski Leszek. 2000. Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona. W Zarządzanie bezpieczeństwem. Kraków: PSB.
- Korzeniowski Leszek. 2008. Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych. Kraków: EAS.
- Leńczuk Andrzej. 2020. Odpowiedź w sprawie widzeń z dziećmi. <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20DGSW%20ws%20wi-dze%C5%84%20z%20dzie%C4%87mi,%2006.08.2020.pdf>.
- Łepkowski Wojciech (red.). 2009. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Malec Norbert. 2011. „O potrzebie badań penitencjarnych. W Studia Prawnicze i Administracyjne.” Studia Prawnicze i Administracyjne 1(2): 165–176.
- Mertens Gaëtan, Lotte Gerritsen, Stefanie Duijndam, Elske Salemink & Iris. M. Engelhard. 2020. Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. Utrecht: Journal of Anxiety Disorders:

- Misiuk Andrzej. 2008. Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Łośgraf.
- Nurkiewicz Jarosław. 2020. Praktyki studenckie on-line cz. II. <https://www.sw.gov.pl/galeria/praktyki-studenckie-on-line-cz-ii>.
- Penkin Anna. 2021. Społecznie potrzebni. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-warszawie-sluzewcu-bal-karnawalowy>.
- Piwowarski Juliusz. 2017. Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne, Kraków: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie.
- Przybyliński Sławomir. 2010. Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Reed Arvin. 2007. Ostatnie pożegnanie. <https://lubimyczytac.pl/cytat/81445>.
- Rojek-Socha Patrycja. 2020. Więzienia w czasie epidemii – problem z testami, zakazami, brakiem informacji. <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sytuacja-w-polskich-wiezieniach-w-czasie-koronawirusa,499532.html>.
- Sejdowska-Szrajber Justyna. 2020. Po(MOC) nie ma granic. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-bydgoszczy-pomoc-nie-ma-granic>.
- Siedlecka Ewa. 2020. Dziwne oazy zdrowia, czyli wirus w polskich więzieniach. <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1957646,1,dziwne-oazy-zdrowia-czyli-wirus-w-polskich-wiezieniach.read>.
- Słownik języka polskiego PWN. 2021. Hasło: bezpieczeństwo. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpiecze%C5%84stwo.html>.
- Służba Więzienna. 2020. Kiedy ostatnio zrobiłeś coś dobrego? <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-gliwice-kiedy-ostatnio-zrobiles-cos-dobrego>.
- Służba Więzienna. 2020. Służba więzienna pomaga. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-sluzba-wiezienna-pomaga>.
- Stańczyk Jerzy. 1996. Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Starzykiewicz Tomasz. 2021. Pomimo pandemii aktywnie dla Ziemi! <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-trzebini-pomimo-pandemii-aktywnie-dla-ziemi>.
- Szultka Agnieszka. 2020. Nie ma śmieci – są surowce, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-gdanskuprzerobce-nie-ma-smieci-sa-surowce>.
- Talaga Michał, Ewa Szulc. 2020. Współpraca z uczelnią w dobie pandemii. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-rawiczu-wspolpraca-z-uczelnia-w-dobie-pandemii>.
- The New York Times. 2022. The Covid-19 Pandemic. <https://www.nytimes.com/news-event/coronavirus>.
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Dz.U.2021.2095 t.j.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny wykonawczy. Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557.

- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej. Dz.U.2021.0.1064.
- Widacki Jan, Czapska Janina (red.). 1998. Bezpieczeństwo publiczne w ujęciu systemowym. W Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- World Health Organization. 2021. Prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention>.
- Wróblewski Ryszard. 2013. Zarządzanie kryzysowe jako element zarządzania bezpieczeństwem narodowym. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego.
- Wytyczne WHO dotyczące higieny rąk w opiece zdrowotnej – podsumowanie, W Larson EL et al. Effect of antibacterial home cleaning and handwashing products on infectious disease symptoms: a randomized, double-blind trial. *Annals of Internal Medicine*, 2004, Price PB. Ethyl alcohol as a germicide. *Archives of Surgery*, 1939.
- Zespół prasowy CZSW. 2021. Wznowienie widzeń z dziećmi w zakładach karnych i aresztach śledczych. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/centralny-zarząd-służby-więziennej-wznowienie-widzen-w-zakładach-karnych-i-aresztach-sledczych>.
- Zhang Vincent. 2021. U.N.O.D.C.: Global Prison Overcrowding On Record High. <https://theowp.org/u-n-o-d-c-global-prison-overcrowding-on-record-high/>.
- Zięba Ryszard. 1997. Kategorie bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych. W Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, David Bobrow, Edward Haliżak, Ryszard Zięba (red.). Warszawa.
- Zięba Ryszard. 2012. „O tożsamości nauk o bezpieczeństwie”. *Zeszyty Naukowe AON* 1(86): 7-22.